

УДК 352.07

Мельник І.О.*кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки підприємств
Миколаївського національного аграрного університету***Чернявська С.С.***студентка факультету менеджменту
Миколаївського національного аграрного університету*

РОЛЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У СТАЛОМУ РОЗВИТКУ МУНІЦИПАЛЬНИХ УТВОРЕНЬ

THE ROLE OF ORGANS OF LOCAL SELF-GOVERNMENT IN THE DEVELOPMENT OF MUNICIPALITIES

АНОТАЦІЯ

У статті висвітлено дефініції поняття «сталий розвиток» та описано його основні складники. Досліджено роль органів місцевого самоврядування в упровадженні сталого розвитку в муніципальних утвореннях. Визначено принципи, на яких повинен ґрунтуватися сталий розвиток на місцевому рівні. Окреслено послідовність, за якою повинен проходити процес становлення сталого розвитку територій.

Ключові слова: сталий розвиток, місцеве самоврядування, територіальна громада, місцевий рівень, муніципальні утворення, принципи сталого розвитку.

АННОТАЦИЯ

В статье освещены дефиниции понятия «устойчивое развитие» и описаны его основные составляющие. Исследована роль органов местного самоуправления в реализации устойчивого развития в муниципальных образованиях. Определены принципы, на которых должно основываться устойчивое развитие на местном уровне. Определена последовательность, по которой должен проходить процесс становления устойчивого развития территорий.

Ключевые слова: устойчивое развитие, местное самоуправление, территориальная община, местный уровень, муниципальные образования, принципы устойчивого развития.

ANNOTATION

The article defines the concept of "sustainable development" and describes its main components. The role of local self-government bodies in the implementation of sustainable development in municipalities has been explored. The principles on which sustainable development should be based on the local level are determined. The sequence, according to which the process of formation of sustainable development of territories should take place, is outlined.

Keywords: sustainable development, local self-government, territorial community, local level, municipalities, principles of sustainable development.

Постановка проблеми. В умовах децентралізації в Україні органам місцевого самоврядування надається велика роль у всіх сферах життя. У таких умовах необхідною є модернізація публічного управління для забезпечення сталого розвитку територій. Так, Президент України Петро Порошенко, представляючи 25 вересня 2014 р. «Стратегію реформ-2020», заявив: «Мета наших амбітних реформ – досягти європейських стандартів життя і підготуватися до того, щоб у двадцятому році подати заявку на членство в ЄС». При цьому «Стратегія-2020» складається з трьох векторів руху для досягнення окресленої мети: сталий

розвиток країни; безпека держави, бізнесу та громадян; відповідальність і соціальна справедливість.

Україна взяла на себе зобов'язання щодо запровадження в систему господарювання принципів сталого розвитку. У довгостроковому плані успішне вирішення завдання сталого розвитку буде залежати від нових підходів, що призведуть до зміни звичної практики на всіх рівнях управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження різнопланових питань сталого розвитку зробили такі вітчизняні вчені: В. Газуда, Б. Данилишин, В. Кретіній, О. Моліна, В. Осипов, А. Шалмуєв.

Шляхи переходу до сталого розвитку, зокрема організаційно-правовий та фінансово-економічний механізми збалансованого розвитку територій, обґрунтовують І. Брижань, В. Вовк, М. Лебедев, Ю. Мельник, О. Невелєв, С. Серьогін та ін. Особливо активізувалися наукові здобутки в останнє десятиліття.

Мета статті полягає у визначенні ролі органів місцевої влади у сталому розвитку територій, дослідженні принципів їх роботи у цьому напрямі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Багато поколінь учених розробляли концепцію сталого розвитку (sustainable development), що отримала міжнародне визнання і, по суті, є системою поглядів на рух економічних систем і спільноти як несуперечливу їх взаємодію між собою та з природою. Така модель сьогодні постає найціннішою моделлю майбутнього світової цивілізації, у якій позначено якісно новий стан розвитку суспільства, що визнається постіндустріальним. Теорія і практика сталого розвитку суспільства як на глобальному, так і на національному, регіональному чи місцевому рівнях є віддзеркаленням об'єктивної потреби переорієнтації економічного та суспільного розвитку з урахуванням збереження природного та людського потенціалу для нинішнього та прийдешніх поколінь.

Сталий розвиток, за формулюванням ООН, – це розвиток суспільства, що дає змогу задоволь-

няти потреби нинішнього покоління, не завдаючи при цьому шкоди можливостям майбутніх поколінь. Ідею сталого розвитку було покладено в основу світової програми дій «Порядок денний на XXI століття», прийнятої 179 країнами світу [3]. Серед них була й Україна, яка також задекларувала своє бажання перейти до сталого розвитку. Зупинимось детальніше на систематизації визначень сталого розвитку за допомогою табл. 1.

З огляду на наведені визначення, більшість науковців серед основних чинників, що забезпечують сталий розвиток, виділяє такі:

– екологічний – визначає умови й межі відновлення екологічних систем унаслідок їх експлуатації;

– економічний – передбачає формування економічної системи, гармонізованої з екологічним чинником розвитку;

– соціальний – утверджує право людини на високий життєвий рівень в умовах екологічної безпеки й благополуччя.

Зауважимо, що ці три складники сталого розвитку суспільства мають бути узгоджені між собою. Звідси випливає, що таке складне явище, як сталий розвиток, потрібно розглядати не як суму окремих перерахованих вище елементів сфер діяльності людини, а як систему, що є множиною елементів, які знаходяться у взаємодії, взаємовідносинах, взаємозв'язках і завдяки цьому являють собою цілісність [1].

У вирішенні питань, пов'язаних з впровадженням основних засад сталого розвитку, значно зростає роль місцевого самоврядування. Місцеве самоврядування – це той рівень влади, який найбільше наближений до населення, ним формується і йому підконтрольний. Саме на цьому рівні вирішуються питання задоволення основних життєвих потреб населення, саме тут помилки і неефективність дорого обходяться людям [9].

У ст. 2 Закону України «Про місцеве самоврядування» [10] зазначено, що місцеве само-

врядування – це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення.

Отже, територіальна громада здійснює місцеве самоврядування з двох боків: зверху – формуючи владні органи місцевого самоврядування, і знизу – виходячи з ініціативами та беручи на себе певні функції, які не виконують або не здатні виконувати владні органи. Взяти участь у місцевому самоврядуванні знизу українська громада може через різні правові форми: форми участі громадян (громадські слухання, місцеві ініціативи, місцевий референдум, спільні збори), обслуговуючі кооперативи, органи самоорганізації населення, громадські організації тощо.

Оскільки сталий розвиток територій країни багатий в чому залежить від місцевого самоврядування, то й на органи місцевого самоврядування населенням покладено велику відповідальність за наслідки управління та прийняття управлінських рішень на місцях. Це потребує формування дієвої моделі місцевого самоврядування, здатної функціонувати відповідно до реальних потреб розвитку суспільства.

Звідси випливає, що метою реформування місцевого самоврядування в Україні є підвищення якості життя людини шляхом створення умов для сталого розвитку територіальних громад як самостійних та дієздатних соціальних спільнот, члени яких матимуть можливість ефективно захищати власні права та інтереси шляхом участі у вирішенні питань місцевого значення.

Серед основних принципів, на яких має ґрунтуватися концепція сталого розвитку на місцевому рівні, можна виділити такі [12]:

– керований та стратегічний типи місцевого розвитку – з урахуванням не тільки сучасних, а й потенційних потреб територіальної громади;

– відносність обмежень, які існують у сфері використання природного потенціалу, що

Таблиця 1

Систематизація визначень поняття «сталий розвиток»

Автор	Визначення
В. Газуда	Процес гармонійного, екологічнобезпечного, збалансованого відтворення економічної, соціальної та екологічної систем на якісно новому рівні для задоволення теперішніх та майбутніх потреб людства
Б.М. Данилишин	Такі відносини в суспільному виробництві, завдяки яким досягаються оптимальні пропорції нормалізації якісного стану середовища, економічного зростання та зростання духовних та матеріальних потреб людей
В. Кретинін	Сукупність соціально-економічних, політичних та інших взаємопов'язаних процесів, що дають змогу послідовно збільшувати потенціал регіону для задоволення зростаючих потреб громадян, які проживають на його території
О.В. Моліна, В.М. Осипов	Розвиток є сталим, якщо він максимізує чисті вигоди економічного розвитку за збереження природних ресурсів і забезпечення їх якості в часі, передбачає збільшення не тільки реального доходу на душу населення, а й зростання інших показників добробуту, призводить до позитивних структурних змін в економіці та суспільстві
А. Шалмуєв	Режим функціонування регіональної системи, який орієнтований на позитивну динаміку параметрів добробуту населення, забезпечену стійким, збалансованим відтворенням соціального, виробничого, фінансового, ресурсного та екологічного потенціалів території

Джерело: побудовано на основі [3–5; 8; 13]

пов'язане із сучасним рівнем техніки і соціальної організації, а також зі здатністю біосфери до самовідновлення;

– соціальна справедливість розподілу та вживання благ, зокрема: запобігання надмірному використанню ресурсів, досягнення рівноваги між використанням ресурсів та екологічними можливостями території, забезпечення енергозбереження та енерговідновлення;

– інтеграція інноваційної, стратегічної та проектної діяльності на місцевому рівні для підвищення ефективності та результативності управління у сфері забезпечення сталого розвитку територіальної громади.

З огляду на це, забезпечення сталого розвитку на місцевому рівні зумовлює необхідність збалансованого вирішення соціальних та економічних завдань території за умови збереження здорового стану навколишнього середовища та природно-ресурсного потенціалу [7].

Слід наголосити, що для вітчизняного місцевого самоврядування, якому й досі не вистачає спрямованості на задоволення потреб громадян, украй важливим є комплекс питань, пов'язаних із цілепокладанням та оцінюванням якості управління з огляду на досягнення кінцевого результату. Саме на концепції сталого розвитку, яка, зокрема, виходить із того, що економічний прибуток не є всеохоплюючим показником людського життя й не покриває всієї його багатоманітності, повинна будуватися результат-орієнтована система управління розвитком муніципального утворення [2].

Сталий розвиток муніципальних утворень спирається на такі базові принципи [6]:

1. Різномасштабності. Муніципальні утворення, з одного боку, є найбільшою територіальною одиницею, населення якої безпосередньо випробовує на собі порушення соціальної, архітектурної, економічної, ресурсної й екологічної рівноваги. З іншого боку, муніципальний рівень – це той найменший масштаб, на якому ці проблеми можуть знайти конструктивне цілісне рішення в стратегіях, програмах і проєктах розвитку, що реалізуються.

2. Рациональності. Визнається важливість раціонального використання території і формування ефективної політики просторового планування, що включає стратегічну соціо-, економіко-екологічну оцінку всіх програм, проєктів і планів. Перевага надається створенню багатofункціональних зон, що поєднують житло, місця роботи й відпочинку, надання адміністративних послуг тощо.

3. Партнерства. Визнається важливість партнерства всіх секторів суспільства (влади, бізнесу, громадськості), забезпечується доступ усіх громадян і зацікавлених груп до потрібної інформації, участь кожного жителя в розробленні муніципальних (локальних) стратегій розвитку, реалізуються програми навчання і підготовки з питань забезпечення стійкого розвитку муніципальних утворень як для широкої

громадськості, так і для працівників органів місцевого самоврядування. В українському місцевому самоврядуванні, що інтенсивно розвивається, застосування підходів менеджменту формує один із провідних напрямів науково-практичної діяльності. Завдання реформування українського місцевого самоврядування змушують трансформувати управлінську психологію в місцеве самоврядування, яке передбачає, що не громадяни існують для органів влади, а місцева влада має слугувати територіальній громаді.

Вищезначені базові принципи сталого розвитку на кожній конкретній муніципальній території передбачають дотримання певної послідовності: оцінювання відповідності стану території принципам збалансованого розвитку; визначення пріоритетів та індикаторів сталого розвитку; розроблення концепції сталого розвитку території, яка окреслює стратегічні цілі розвитку та індикатори, що мають бути досягнуті; обговорення концепції з громадськістю, урахування її пропозицій при доопрацюванні документа; затвердження концепції рішенням органів влади; розроблення на основі концепції та визначених пріоритетів стратегії (програми) сталого розвитку території, яка має включати дії, терміни їх виконання, очікувані результати й відповідальних за виконання; моніторинг індикаторів сталого розвитку території, їх уточнення та коригування [11].

Висновки. Отже, вагома роль місцевого самоврядування у забезпеченні сталого розвитку країни зумовлена таким:

– упровадження концепції сталого розвитку потребує посилення інституційної спроможності як системи місцевого самоврядування, так і самоврядних організацій громад у напрямі підвищення рівня діяльнісного потенціалу посадових осіб органів місцевого самоврядування та максимального залучення жителів територіальних громад до прийняття управлінських рішень;

– набутий позитивний досвід співпраці органів місцевого самоврядування з міжнародними інституціями щодо реалізації спільних проєктів у сфері сталого місцевого розвитку свідчить про важливість формування взаємодій на місцевому та регіональному рівнях на принципах партнерства, що призводить до спільної відповідальності як важливого чинника гарантування стійкого розвитку;

– ефективна взаємодія і зв'язки формуються внаслідок організаційно-функціональної діяльності органів місцевого самоврядування, спрямованої на підтримку процесів самоорганізації громади, посилення суспільної єдності на основі змін у поглядах суспільства на якість життя та стан довкілля;

– забезпечення сталого розвитку територіальних громад зумовлює необхідність інтеграції інноваційної, стратегічної та проектної діяльності на місцевому рівні для підвищення ефективності та результативності діяльності органів

місцевого самоврядування у сфері забезпечення сталого інноваційного розвитку територій;

– забезпечити сталий розвиток територіальної громади мають органи місцевого самоврядування, керуючись принципами місцевого самоврядування та створюючи передумови для передання майбутнім поколінням мінімального економічного, екологічного і соціального боргу. Отже, метою діяльності органів місцевого самоврядування є досягнення спільно з територіальною громадою сталого соціально-екологічного розвитку з ефективним економічним механізмом задоволення потреб людини і збереження природного середовища.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Брижань І.А. Умови та чинники переходу України до моделі сталого розвитку / І.А. Брижань // Вісник Полтавської державної аграрної академії. – 2013. – № 1. – С. 128–133.
2. Вовк В. Сталий розвиток для України та посткомуністичних країн / В. Вовк, Т. Пру // Аспекти самоврядування. – 2003. – № 2(18). – С. 2–10.
3. Газуда С.М. Теоретико-методичні засади парадигми розвитку сільських територій / С.М. Газуда // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка». – 2011. – Вип. 2(34). – С. 59–64.
4. Данилишин Б.М. Природно-ресурсний потенціал сталого розвитку України / Б.М. Данилишин, С.І. Дорогунцов, В.С. Міщенко. – Київ, 1999.
5. Кретинин В. На пути к устойчивому развитию хозяйственной системы региона / В. Кретинин // Проблемы теории и практики управления. – 2005. – № 4. – С. 65–69.
6. Лебедев М.А. Устойчивое развитие в Украине: проблемы и возможности / М.А. Лебедев // Проблемы стійкого розвитку України : матеріали міжнар. наук. конф. – К. : Всеукр. екологічна ліга, 2004. – С. 15–18.
7. Мадьярова А.В. Принципи і критерії визначення державних повноважень, які можуть передаватися органам місцевого самоврядування / А.В. Мадьярова. – М. : [б. в.], 2006. – С. 25.
8. Моліна О.В. Сталий соціально-економічний розвиток регіону: аналіз підходів та інструментів оцінки / О.В. Моліна, В.М. Осипов // Регіональна економіка. – 2010. – № 4. – С. 25–32 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/regek_2010_4_5.
9. Невелєв О.М. Сталий розвиток регіону: Стратегічні напрями та механізми / О.М. Невелєв. – К. : НДІСЕП, 2001. – 95 с.
10. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170.
11. Сталий розвиток суспільства. 25 запитань і відповідей : [тлумачний посібник]. – К. : Поліграф-експрес, 2001. – С. 16–18.
12. Управління змінами в публічному адмініструванні : [навч. посіб.] / Ю.П. Шаров, І.А. Чикаренко, Т.В. Маматова [та ін.] ; за наук. ред. Ю.П. Шарова. – Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2012. – 148 с.
13. Шалмуєв А.А. Теоретико-методологические основы устойчивого развития региона / А.А. Шалмуєв // Инновации. – 2006. – № 3. – С. 28–32.